№ 26 Փետրվարի 18 Շաբաթ 1884 Փետրվարի 18 Շաբաթ № 26

ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Oտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2ի ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Մոսկվայից: Նամակ Ս. Պետերբուրգից: Նամակ խմբագրին: Նորեր լուրեր:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Մի պատասխան:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Փետրվարի 6-ին

Փետրվարի 5-ին Մոսկվայի հայոց համայնքութիւնը հրաւիրված էր Լազարեան ճեմարանի դահլիճը մի պատգամաւոր ընտրելու, որը պէտք է մասնակցի Նախիջևանում ընդհանուր թեմական ներկայացուցչի ընտրութեանը: Ժողովին նախագահում էր հայր Սուքիասեանցը, որը, հայոց եկեղեցու և Հայրապետի բարձր նշանակութիւնը հայոց կրօնական կեանքի մէջ բացատրելուց յետոյ, յիշեց հինգ յայտնի կաթողիկոսացուների անունները: Առաջ մեծ յարգանքով յիշեց Ներսէս պատրիարքի անունը, ասելով թէ Ներսէսն է միայն ընդհանուր ազգից ճանաչված և յարգված հովուապետը, որին կը ճանաչէ ոչ թէ ամենայն մի հայ, այլ և շատ պետութիւններ և այլազգիք նոյն իսկ ազգը միայն նորանով են ճանաչում: Խօսելով Ներսէսի թշնամիների մասին, հայր Սուքիասեանցը նրանց անձնական կիրք ունեցող և թոյլ համարեց Ներսէսի կաթողիկոս ընտրվելուն արգելք լինելու, իսկ Ներսէսի հրաժարութեանը քաղաքական նշանակութիւն տուեց: Յետոյ նախագահը յիշեց նոյն չափ համրաձայնօթ և հեղինակութիւն ունեցող Խրիմեան Հայրիկին, միայն յիշեցնելով, որ շատերի կարծիքով Խրիմեան Հայրիկը չը նայելով իր բարձր արժանաւորութիւններին—եկեղեցի կառավարող չէ: Մուրադեան և Յարութիւն եպիսկոպոսներին երրորդ և չորրորդ կանդիդատներ անուանելով և յիշելով Ռուսաստանի նորահաս եպիսկոպոսներին, որոնք միայն ապագայի համար կարող են ծառայել, հայր Սուքիասեանցը Մակար արքեպիսկոպոսին հինգերորդ կանդիդատ համարեց, որի գործունէութեան և արժանաւորութիւնների մասին հրաժարվեց խօսել, քանի որ բոլոր ներկայ գտնվողները իրենք անձամբ պէտք է ծանօթ լինեն նրա թէ անցեալ և թէ ներկայ գործունէութեան հետ: Վերջը նախագահը առաջարկեց ժողովին յայտնել իր ցանկացած կաթողիկոսացուների անունները, որ յետոյ ձեռնարկեն պատգամաւորի ընտրութեանը: Ժողովը միաձայն անուանեց միայն Ներսէսին անմիջապէս և իր ցանկալի կաթողիկոսացու: Հայր Սուքիասեանցը խօսելով ընտրելի պատգամաւորի մասին, նկատեց, որ ընտրելի պատգամաւորը պէտք է լինի ընդհանուրի յարգանքը վայելող մի այնպիսի անձնաւորութիւն, որը իր հեղինակութիւնով և մեծ ընդունակութիւններով կարողանար մեծ ազդեցութիւն ունենալ կաթողիկոսական ընտրութեան մէջ: Այդ բարձր նշանակութիւնը, որը տէր-հայրը տալիս էր ժողովրդի պատգամաւորի անձնաւորութեանը մի փոքր մեղմացրեց իր նկատողութիւնով պ. Քամանեանցը, որի կարծիքով ժողովրդի պատգամաւորը չը պիտի ճնշում գործի ուրիշների վրա և չը պիտի իր անձնական համակրելի կաթողիկոսացուի ընտրութիւնը իր ազդեցութեամբ յաջողացնել աշխատի, այլ միայն պէտք է իր ընտրող ժողովրդի կամքը ներկայացնի և ուրեմն բաւական է եթէ ժողովուրդը մի հաւատարիմ և պատուաւոր մարդ ընտրէ առանց աչքի առնելու նրա անձնական լուսաւորութեան, հեղինակութեան կամ ազդեցութեան ոյժը: Պատգամաւոր ընտրվեց Մոսկվայի համալսարանի դոցէնտ Ներսէսեանը: Թէ ժողովը և թէ պ. Ներսէսեանը անհրաժեշտ են համարում պատգամաւորի անձամբ ներկայ գտնվելը թեմական ներկայացուցչի ընտրութեանը, այնու ամենայնիւ կանոնադրութեան համեմատ իրաւունք է տուած պատգամաւորին որ եթէ կամենայ կարող է իր տեղ ուրիշին յանձնել ներկայ գտնվել ընտրութեան կամ գրաւոր կերպով յայտնել իր կարծիքը:

Զարմանալին այն էր այս ժողովում, որ ուսանողները զրկված էին թէ խօսելու և թէ քուէարկութեան իրաւունքից: Կանոնադրութեան համեմատ ամենայն մի լուսաւորչական որի 21 տարին լրացած է, իրաւունք ունի ընտրութեան մասնակցել—ուրեմն ինչն էր կարող արգելք լինել ուսանողների մասնակցութեանը: Պէտք է ասած, որ այդ ընտրութիւնը քաղաքական ընտրութիւն չէ, այլ այդ ընտրութիւնը ամենայն մի լուսաւորչական հայի կրօնական պահանջներից կամ պարտաւորութիւններից մէկն է. ուրեմն ինչու մի գործակատար, որը եթէ առաջին կամ երկրորդ դասատնից իր ուսումը ձգած չը լինէր, կարելի է այժմ հէնց ուսանող լինէր,—կարող է մասնակցել ընտրութեան, իսկ այժմեան ուսանողը չէ կարող:

***

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Փետրվարի 1-ին

Այս քանի օրերս այստեղի իրաւաբանական ընկերութեան մէջ (юридическое общество) մի պաւական ծերունի կարդաց մի շատ հետաքրքիր ռէֆէրատ հետևեալ վերնագրով: «Объ обезпеченіи судьбы не законнорожденныхъ дѣтей.» Առաջ քան թէ խօսել այն գլխաւոր պրինցիպների վրա, որոնց պաշտպան էր հանդիսանում պատուելի ռէֆէրենտը իր գրուածքում, մենք հարկաւոր ենք համարում. 1) մի շատ կարճառօտ պատմական հայեացք ձգել այդ հարցի վրա և 2) ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներին նոյնպէս կարճառօտ կերպով այդ հարցի ներկայ դրութեան հետ Եւրոպայի գլխաւոր պետութիւնների գործադրած օրէնքներում: Հին աշխարհը ևս ծանօթ էր «ապօրինի» զաւակների հետ. դեռ ևս Հռոմայեցոց իրաւաբանները (jurisconsulti) դանազանում էին հարազատ զաւակներին ապօրէններից:

Հին աշխարհի հայրը ունէր անսահման իրաւունք սպանել կամ կեանք շնորհել իր ոչ թէ ապօրինի, օրինաւոր, և այլ զաւակներին (jus vitae ac necis). Նա ուշքի այդպիսի գործերում հաշիւ չէր տալիս, այս պատճառով ապօրինի զաւակների դրութիւնը սոսկալի էր. նրանք համարեա թէ մեծ մասամբ սպանվում էին: Աշխարհ եկաւ Քրիստոսը. նրա վարդապետութիւնը քարոզեց հաւասարութիւն, ընկերասիրութիւն, եղբայրսիրութիւն, մարդասիրութիւն և ուրիշ շատ բարձր գաղափարներ. այսպիսի գաղափարները ի հարկէ չէին կարող մահաբեր սպառնալ չը յայտնել հին բարբարոսական գաղափարներին, սպանելով, որը մինչև օրս էլ չարունակվում է: Բայց որովհետև քրիստոնէական եկեղեցին աշխատում էր ընտանեկան կապը անխախտ պահել, այդ պատճառով նա մեծ զանազանութիւն դրեց հարազատ (այսինքն այն զաւակների, որոնք ծնվել են քրիստոնէական եկեղեցում օրինաւոր կատարված ամուսնութեամբ) և ապօրինի զաւակների մէջ: Եկեղեցին դրդված լինելով մարդասիրական սկզբունքներով ամենից առաջ սկսեց հոգալ այդ թշուառ արարածների վրա, հիմնելով զանազան տեղեր ապաստարաններ (пріюты). Դ. արքեպիսկոպոսը առաջինն էր, որ VII դարում հիմնեց ապօրինի երեխաների համար իր սեփական ծախսով մի քանի ապաստարաններ: Այդ ժամանակվանից սկսվեց ապաստարանների թիւը շատանալ. XIX-րդ դարուս սկզբից ապաստարանների թիւը սկսեց քչանալ, որովհետև Խուգէլը (Hügel die Findelhäuseru das Findewessen Europas) սկսեց հաստատել որ այդպիսի շինութիւնները շատացնում են ապօրինի զաւակների թիւը, օրինակի համար, որտեղ ապաստարաններ կան, այն տեղ այդպիսի երեխաների թիւը հասնում է 9,97⁰/₀, իսկ որտեղ չը կան, կամ քիչ են—9,27⁰/₀.

Ընթերցողը տեսնում է, որ այստեղ զանազանութիւնը շատ քիչ է և հազիւ թէ կարողանան հաստատել թէ ապաստարանները անբարոյականացնում են ժողովուրդը: Աւելի զօրեղ է միւս ընդդիմախօսութիւնը (возраженіе), որը ասում է թէ այդպիսի աները խախտում են այն սերտ կապերը, այն մօտիկ յարաբերութիւնները, որոնք տիրում են զաւակների և ծնողների մէջ: Այսպէս թէ այնպէս հասարակութիւնը վերջապէս եկաւ այն եզրակացութեան, թէ ապաստարան հիմնելով մեծ գործ կատարած չի լինի, հարկաւոր է այդ խեղճերի դրութիւնը հաստատապէս ապահովել, հարկաւոր է այդ հարցը մարդասիրական տեսակէտից վերցնել և դնել ռէալական հիմքի վրա: Հիմայ Եւրոպայի օրէնսդրութիւնները կանգնած են այդ հողի վրա, ի հարկէ, իրանց պակասութիւններով: Անգլիայի օրէնքները իրաւունք են տալիս երեխայի մօրը ցոյց տալ նրա հօրը և պահանջել նրանից ապահովութիւն թէ իրան և թէ երեխայի համար. այս օրէնքի պակասութիւնը այներև է: Կանայք շատ անգամ ի չարն են գործ դնում իրանց իրաւունքը, այնպիսի մարդիք են երբեմն մեղադրվում, որոնք բոլորովին արդար են, բայց կանայք նրանց հայր են անուանում իրանց զաւակի, որովհետև հարուստ են և հետևաբար մեծ գումար կարող են պահանջել. հէնց այս պատճառով մի քանի տարի սրանից առաջ մի անգլիացի լորդ մինչև 10000 մանուկների հայր հանդիսացաւ: Աւստրիայի օրէնսդրութիւնը ասում է «երեխայի օրինաւոր կամ ապօրինի ծնվելը ոչ մի նշանակութիւն չունի նրա սոցիալական դրութեան վրա»: Այստեղ օրէնքը [illegible] տարութիւն (опека). Ֆրանսիայում մինչև դարեբաւ ապօրինի զաւակները պատկանում էին այն ֆէօդալին, որի հողի վրա նրանք ծնվում էին. իսկ վերջին ժամանակներս նրանք բոլորը թագաւորի սեփականութիւն էին համարվում. հիմիկվայ Ֆրանսիացիների գործադիր օրէնսդրութիւնը (дѣйствующее законодательство) արգելում է փնտռել երեխայի հօրը. մօրը փնտռելու համար պահանջվում է գրաւոր հաստատութիւններ. բայց հաստատելուց յետոյ երեխան մեծ իրաւունքներ է ստանում: Նա կարող է պահանջել իր ծնողներից $^1/_3$ մասը նրանց այն կարողութեան, որը ստանում են նրանց հարազատ զաւակները: Իտալիայի քաղաքական օրէնքները միշտ իրաւունք են տալիս երեխաներին պահանջել իրանց հօրից ապրուստ: Դառնանք դէպի ռուսաց գործադրող օրէնքը: Ռուսաց օրէնքը (136, 663, 664, 144 ст. св. зак. X т. I ч. и 996 ст. Улож. о наказ.) տալիս է ապօրինի ե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Ընթերցող հասարակութիւնը դեռ յիշում կը լինի «Մշակի» ներկայ թւի № 10-ում զետեղած «Ծխախոտի գործարանները և նրանց առևտուրը» վերնագրով յօդուածս, որ մի քաղուածութիւն էր ռուս «Новое Обозрѣніе» լրագրի մեր տեղական ծխախոտի գործարանների վերաբերեալ արած մի քանի անճիշտ նկատողութեանց:

Պ. Նազարով մէկը նոյն ռուս թերթի № 25-ում հանդէս գալով աղաւաղած կերպով պատասխանում է իմ յօդուածիս:

Ոչ և է իրի վրա վիճելու, որ և է գրուածք քննադատելու համար հարկաւոր է, որ մարդ նախ լաւ ծանօթ լինի վիճաբանելի առարկային և երկրորդ, որ ուշի ուշով կարդացած և ուշադրութեամբ առած լինի քննադատելի գրուածքը: Սակայն պ. Նազարովը, պատասխանելով իմ յօդուածիս, իր թիւր և կողմնակի հարցերով ու պատասխաններով ցոյց է տալիս, որ պարոնը ոչ տեղեակ է ծխախոտի գործին, և ոչ էլ կարդացած և ուշադրութեամբ առած է իմ յօդուածս, միայն «քաղկեոզի» պէս գրիչ է առել և «մէյդան» ընկել: Այդպիսի մարդիքը, ինչպէս երևում է, գրում են ոչ թէ հասարակական հարցը վճռաբանութեամբ ենթարկելով պարզաբանելու համար նրան յօդուտ ժողովրդի, այլ լոկ միայն փառասիրական և նախանձի ոգուց դրդված, թէև այդ ձևաս է ընդհանուրի բարօրութեան. և կամ այդպէս վարվում են իրանց պարապ ժամանակներին զբաղմունք տալու համար. գրիչ են առնում, յեղաշրջում հարցը և սկսում նրա վրա խօսել, համոզված լինելով, որ հակառակ կողմն էլ անպատասխան չի թողնի և յետոյ ինքն դարձեալ կը փոխէ նրա ասածները և կը սկսի նրա վրա խօսել և այդպիսով իրա պարապ ժամերը պարապացնելով օրը կը մթնայնի, բայց չեն մտածում, որ այդպիսով կը զրկեն իրանց պատասխանատուին աւելի կարևոր գործերից, ստիպելով վերջիններիս առանց այն էլ թանգ և սուղ միջոցները գործադրել տուած թիւր հարցերի վրա: Պարզ է ևս, որ որ և է հարցի մասին ինչքան ուզես, կարող ես խօսք երկարացնել կողմնակի հարցեր դնելով առաջը: Վերջին եղանակով, ինչպէս յիշեցի, վարվել է պ. Նազարովը, որ ինքն հաստատ հասկացողութիւն չունենալով իր վիճաբանած նիւթի մասին, բաւականացել է միայն գործարանում գործող մի ռուս բանւորի տուած մի քանի անճիշտ տեղեկութիւններից և մի ուրիշ ռուսի օգնութեամբ էլ սկսում է պատասխանել իմ յօդուածիս, բանից-գործից գցելով ինձ: Ժամանակը խնայող մարդը թէև աւելորդ պէտք է համարէ պատասխանել այդպիսի անձանց, սակայն որպէս զի իմ «լռութիւնը համաձայնութեան նշան», չը համարվի, հարկաւոր եմ համարում այս առաջին և վերջին անգամ պատասխանել նրան, յուսալով որ պ. Նազարովը այնքան ազնիւ կը գտնվի, որ կը խնայէ եթէ ոչ իր, գոնէ մեր սուղ միջոցները և կը դադարացնէ այդ իրան անծանօթ առարկայի վրա խօսելը:

Պ. Նազարովը ասում է, որ ես խառնվանելով ծխախոտի առևտրի անկումն, այդ հետևանք եմ համարած ներկայիս ժողովրդեան մէջ փողի պակասութեան, կրկղեսի, աչքից գցելով իբր թէ այն հանգամանքը, որ ծխախոտը գործածողի համար այնպիսի մի կենսական պիտոյք է դառած, որ ծխողը հազիւթէ կարողանայ նրանից յետ կենալ:

Սրանից պարզ երևում է, որ պ. Նազարովը բոլորովին չէ կարդացել իմ յօդուածս, որովհետև ես իմ գրուածքի հէնց սկզբում ի նկատի ունենալով Նազարով և նմանների այդպիսի սխալ կարծիքը, արդէն յիշած եմ այդ հարցը և ապացուցած, որ այդպէս կարծողների ենթադրութիւնը սխալ է, որովհետև առևտրական բոլոր մթերքներն էլ ծխախոտից եթէ ոչ աւել, գոնէ պակաս էլ կեանքի անհրաժեշտ պայմաններ չեն, ուստի, եթէ այնպէս լինէր, ոչ մի առևտուր չը պէտք է ընկնէր. սակայն վաղուց է փորձը հաստատել է, որ որ և է երկրի ժողովրդի փողի պակասութեան ժամանակ ընկնում է և ամենակենսական պիտոյքների առևտուրը, օրինակ ուտելեղէնի, հացի, հագնելեղէնի և այլն, և ահա թէ ինչպէս. օրինակ ես, որ փողի բաւական եղած ժամանակը հագնում էի, դիցուք, արշինը 5 րուբլիանոց մահուդէ սերտուկ, այժմ անկասկած ստիպված եմ հագնել 2 րուբլիանոց կտորից. Առաջ, որ ես ուտում էի սպիտակ, գրվանքան 5 կոպէկանոց հաց, կամ մսի ամենալաւ տեղը, օրինակ առկին, այսօր փողի պակաս ժամանակը գործ եմ ածում սև, գրվանքան $2^1/_2$ կոպէկանոց հաց, և 2-րդ տեսակ, այն է 8—9 կոպէկանոց միս, ուրեմն պարզ երևաց, որ մահուդ ծախող վաճառականը, որ եթէ օրը ծախում էր 20 արշին սերտուկացու մահուդ, ստանալով 100 րուբլի, այսօր, եթէ նոյն 20 արշինը կարողանայ որ և է կերպով ծախել, պիտի ստանայ 40 րուբլի, ուրեմն իր առաջուայ ծախքի $^2/_5$ մասը, կամ 40⁰/₀. նոյնպէս և հացարարը, առաջ որ ծախում

րեխայի մօրը իրաւունք պահանջել նրա հօրից ապրուստ: Բայց բանը նրանումն է, որ ռուսաց օրէնքը այդ իրաւունքը միայն մօրն է տալիս, այնպէս որ եթէ մայրը չը կամենայ, երեխան ոչ մի իրաւունք չունի իր հօրից ապահովութիւն, ապրուստ պահանջելու: Նա պէտք է փչանայ, անբարոյականանայ և պարազիտի պէս սկսէ ծծել հասարակութեան արիւնը: Պ. Լիստիկը (ըէֆէրէնտը) ենթարկեց կրիտիկայի և գտաւ, որ այս օրէնքները հնացել են, ժամանակը, կեանքը առաջ են բերել զանազան պահանջներ, որոնց էլ պէտք է համապատասխան լինեն օրէնքները: Պարոնը ցանկանում է, որ իրաւաբանական ընկերութիւնը ապագայ քաղաքական օրէնքների համար ընդունի իր հետեւեալ մտքերը. ա) Ծնողները պարտական են իրանց ապօրինի զաւակներին տալ ապրուստ և կրթութիւն մինչև 18 տարեկան հասակը. բ) ապրուստի (содержаніе) որքանութիւնը և կրթութեան որպիսութիւնը կախւած է ծնողների հասարակական դրութիւնից. գ) եթէ ծնողները աղքատ են, երեխաների վրա պարտական են հոգալ նրանց բարեկամները (այս պահանջը մեր կարծիքով մեղանչում է ճշմարտութեան դէմ, այստեղ խօսքը իրաւունքի վրա է, ոչ թէ բարոյականութեան, իսկ իրաւաբանական տեսակէտից ոչ ոք պարտական չէ ուրիշի տեղ պատասխանատու լինել) և դ) եթէ երեխի հայրերը մի քանի մարդիկ են, և ճիշտ չէ կարելի իմանալ, արդեօք որիցն է ծնւած երեխան, այն ժամանակը հարկաւոր է բոլորին պարտաւորեցնել երեխայի վրա հոգս անելու: Պ. Լիստիկը գտնում էր նոյնպէս, որ ապօրինի զաւակները պէտք է մի քանի դէպքում ժառանգեն իրանց ծնողներին: Ըէֆէրատը վերջացաւ, սկսւեցին ընդդիմախօսութիւններ. մի ծերունի ցաստիկ բարկացաւ Լիստիկին վերջի մտքերի համար, գտնելով, որ պ. ըէֆէրէնտը կամենում է խախտել հասարակութեան և ընտանեկան կապերը: Ոչ պակաս բարկացաւ նոյնպէս տիկին Եւրէյինովան (որը միակ կին-անդամն է այստեղի իրաւաբանական ընկերութեան): Նա ասում էր. «Մ՞իթէ դուք կարծում էք մայրը չէ կարող մատնացոյց անել երեխայի հօրը (да позволено будетъ мнѣ заступиться за право моихъ сестеръ) ասում էր [illegible] հայրեր համարվեն, մի՞թէ դուք կարծում էք կինը մի անբարոյական էակ է, կինը մի փալասի կտոր է: Ո՞ւմ դէմ է պատերազմում յարգելի տիկինը: Թող նա պատերազմէ գիտութեան դէմ, որ հին Հռոմից մինչև այսօր չէ կարողանում այս հարցը վճռել: Կինը այստեղ մեղաւոր չէ, նա ևս չէ կարող իմանալ՝ ո՞վ է արդեօք այդ մի քանիներից իր որդու հայրը:

Մնում է մեզ ցանկանալ, որ ռուսաց նոր կանոնադրութեան մէջ ընդունվի պ. Ըէֆէրէնտի ազատամիտ և մարդասիրական մտքերը:

Շամիր Մէլիք-Փաշայեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս 16-ին փետրվարի.

«Մեղու Հայաստանի» 12 համարի մէջ տպած է մի նամակ, որը խօսելով յունվարի 29-ի Թիֆլիսում եղած ընտրութիւնների անկանոն լինելու մասին, բուռթամնում է իր միտքը և մի պատահական համալսարանում աւարտած երիտասարդի անունով, «որ նա Մողնու ժամաւոր է, բայց պատահել է այն օրը պ. Ծատուրեանի մագազինում և այնտեղ եղած պարոնների առաջարկութեամբ եկել է մասնակցել ընտրութեանց»: Այո, այդպէս է: Ես եմ ասել այդ պ. նամակագիր—Աքիմեանցին և իմ արած գործի մէջ ոչինչ անօրինաւոր բան չեմ տեսնում: Բայց որովհետև այդ իմ արարմունքը կասկած է յարուցել յարգելի պարոնի չընտրվելուն, ուստի նա այդ խորհրդութեամբ կամենում է մեկնել ընտրութիւնների անկանոնութիւնը: Ուրեմն, նրա մէջ խօսում է վիրաւորված խնքնասիրութիւնը, որ երեսփոխ լինելով Ցափի թաղի եկեղեցում, չէ ընտրվել նոյն եկեղեցում: Ասացէք խնդրեմ, եթէ ես ոչ մի եկեղեցու ծուխ չեմ և միջոց չունեմ ամեն կիրակի յաճախել այս կամ այն եկեղեցին, միթէ այդպիսի նշանաւոր ընտրութիւնների մէջ չը պէտք է մասնակցեմ: Միթէ իմ հայ լինելը և ընդհանուր գործին անտարբեր չը մնալը պէտք է կապված լինի այս կամ այն եկեղեցու ծուխ կամ ժամաւոր լինելու հետ: Եթէ այդ ընտրութիւններին վերաբերեալ կանոնները ասում են, որ այդպիսի դէպքերում ընտրութիւնները՝ կատարվում են ծխականների և ժամաւորների ձեռքով, այդ չէ նշանակում, որ ես իրաւունք չունեմ ընտրողութիւն անել Ցափի թաղի եկեղեցում, որը ես չեմ կարողացել յաճախել: Ծուխ և ժամաւորներ յիշած են այստեղ նրա համար, որ եկեղեցական ընտրութեան համար կանոնները չեն կարող ասել՝ ժողովվեցէք այս ինչ քարվանսարան, կամ Ալէքսանդրեան այգին և պատգամաւոր ընտրողների ցուցակ կազմեցէք: Կանոնադրութիւնը օգուտ է քաղում եկեղեցիներից, որ ամենանպատակայարմար ժողովատեղի կարող է լինել այդպիսի դէպքերում: Եթէ կաթողիկոս ընտրելու համար հարկաւոր լինէր իմանալ, ինչ կարծիքի են Վանքի թաղը կամ Ջիգրաշենի ծխականները և այլն, այն ժամանակ ես կը համաձայնէի պ. նամակագրի կարծիքի հետ: Իսկ ներկայ դէպքում պահանջվում են, որ Թիֆլիս քաղաքը և բոլոր թեմը ընտրէ պատգամաւոր ընտրողների ցուցակ. այստեղ թաղը, ծուխը ոչինչ [illegible] դեր չեն կատարում, ուստի ամեն մէկը իրաւունք [illegible] հետև բոլորս հայք ենք և այս կամ այն եկեղեցու ծուխ լինելը թէ չը լինելը արգելք չը պէտք է լինի: Դարձեալ կրկնում եմ, որ ծուխով կամ ժամաւորով ընտրութեան կրկներկումը—միայն գործը թիթեացնելու համար է: Վերջապէս, ինչ է նշանակում ժամաւոր, այդ խնդը պ. նամակագիրը չէ մեկնում. ես այսօր այս եկեղեցի եկայ, ուրեմն, այս եկեղեցու ժամաւոր էի, այլապէս անկարելի է հասկանալ: Իմ քահանան կարող է ս. Գէորգ եկեղեցում լինել, ես կարող եմ այցելել Մողնի եկեղեցին, բայց եթէ ես գնամ Ցափի թաղի եկեղեցում խոստովանվեմ և այնտեղ հաղորդվեմ, միթէ ինձ կարգելեն: Իսկ ինչ վերաբերում է երեսփոխի ընտրութեան, կամ պսակի, կամ մկրտութեան, որոնցով կամենում է մեկնել պ. նամակագիրը ծուխ կամ ժամաւոր լինելը, այդ ուրիշ հարց է: Այդ դէպքերում աւելի որոշ կերպով ընդունված, եթէ չասենք սովորութիւն, գոնեա օրէնք, ծէս կայ: Իմ Ցափի թաղի եկեղեցում ներկայութիւնս անօրինաւոր բան չէ և ոչ նոյնանըման ուրիշների արարքը: Անկարգ և անօրինաւոր է, երբ շրջես մի քանի եկեղեցի և ամեն տեղ ցուցակ տաս և կամ մի և նոյն եկեղեցում 5—6 թղթի կտորների վրա գրես մի և նոյն անունները և խառնես բոլորի ցուցակների հետ, ինչպէս շատերը արել են: Ինչու պարոն նամակագիրը միայն Ցափի թաղն է առնում, մինչդեռ շատերը ընտրել են Նաւթլուղի, Քարափի թաղի եկեղեցիներում ոչ ծուխ, և ոչ ժամաւոր լինելով: Այն պատճառով, որ այս եկեղեցում ժողովված պ. Ծատուրեանի խմբի ծխականները պ. նամակագրի կարծիքով խանգարել են պ. Աքիմեանի ընտրութիւնը: Ես ինքս գիտեմ, որ, երբ երկու այլաքաղաքացի Մողնում չէին ուզում ձայն տալ ծխական չը լինելու պատճառով, այնտեղի քահանան հասկացրեց, որ ընդհանուր ազգին վերաբերեալ գործի մէջ ամեն մէկը կարող է մասնակցել.. չէք խըտրի, ոչ հրէյի, ոչ հեթանոսի... և նրանք ձայն տըվեցին: Ոչ թէ պ. Արծրունին, այդ վերոյիշեալ քահանան, ես, այլ և շատերը եթէ փոքր 'ի շատէ խոր զգան, այլապէս չեն կարող հասկանալ

Ա. Թանդեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, փետրվարի 13-ին

Զրօրհնեաց տօներին, դպրոցի վարչութիւնը, մեծ. պ. Մ. Թառայեանի միջնորդութեամբ, ստացաւ հետևեալ նուէրները յօգուտ չքաւոր աշակերտաց. մեծ. պ.պ. Յարութիւն Գուրգէնեանից 20 րուբլի; Միքայէլ Թամամշեանից 10 րուբլի, Յարութիւն Խզմիրեանից 5 րուբլի ու մի անյայտ պարոնից 10 ր.—ընդամենը 45 ր: Այս գումարի հաշւով վարչութիւնը տպարկեց հոգաբարձութեան թոյլտուութեամբ, քաղաքային հիմնդանոցը երկու աղքատ աշակերտներ, իսկ մնացածը, նուիրատուների ցանկութեանը համեմատ, բաժանվեցաւ չքաւոր աշակերտներին: Այժմ հոգաբարձութիւնը բարեհաճեց դնել ինձ վրա մի ախորժելի պարտականութիւն,—այն է յայտնել յարգելի նուիրատուներին իւրեանց շնորհակալութիւնը: Բարեհաճեցէք, մեծարգոյ պարոն, տեղ տալ ձեր լրագրում այս [illegible]

Ցեռուչ Ներսիսեան ազգային հոգևոր դպրոցի
Ա. Եղիազարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ հաղորդում են, որ Ղարաբաղի թեմի երեսփոխ կաթողիկոսական ընտրութեան, Ղարաբաղի թեմի պատգամաւորները միաձայն ընտրել են շուշեցի թիֆլիսաբնակ պ. Գէորգ Մելիք-Ղարագօզեանցին:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են հետևեալը: «Հանգուցեալ Յովսէփ Խզմիրեանց կտակել է ազգին միմիայն 25,000 րուբլ. այդ գումարը հետևեալ կերպով կարգադրելով. 10,000 րուբլ գումարով ապահովուած է նրա գրականական մրցանակը (յայտնի է, որ Խզմիրեանց տարեկան 500 ր. մրցանակ է նշանակել ընտիր սպառական չաբաղրութեան համար), 5000 ր. նուիրված է Դըզլարի օրիորդական ուսումնարանին, իսկ մնացած 10 հազարը տուած է Թիւքքիայի օրիորդական դպրոցներին: Կտակակատար նշանակված է պ. Եզեան: Խօսք չը կայ, որ հանգուցեալը աւելի մեծ գումար կը կտակէր ազգին, եթէ յանկարծակի չը մեռնէր: Այս կտակը վաղուց էր պատրաստած, իսկ այժմ յանկարծակի մեռնելով, կարողութեան մեծ մասը ազգականներին մնաց:»

—

Հինգշաբթի, փետրվարի 15-ին, Թիֆլիսի Գայանեան օրիորդաց ուսումնարանի դահլիճում մեծ հանդիսով կատարվեցաւ Վարդանանց նահատակների տօնը: Մողնու եկեղեցին և նրա բակը լիքն էր ժողովրդով. հանդիսին ներկայ էր և թեմիս որբացած առաջնորդը: Ս. պատարագից յետոյ հոգևորականութիւնը ժողովրդի հետ միասին անցաւ Գայանեան ուսումնարանի դահլիճը, ուր նոյն ուսումնարանի ուսուցիչներից մի քանիսը հանդիսին պատշաճ ճառեր խօսեցին: Վերջը տէր-Ստեփան հայր Տէր-Ստեփաննոսեանցը մի գեղեցիկ ճառով բացատրեց Վարդանանց տօնի նշանակութիւնը. յարգելի քահանայի ճառը մեծ ծափահարութիւններով ընդունվեցաւ:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԲԵՐԼԻՆ, 15 փետրվարի: Երէկ Հասաւ Ռուսաստանից պատգամաւորութիւնը կայսր Վիլհելմին շնորհաւորելու համար և ընդունվեցաւ երկաթուղու կայարանի վրա գերմանական թագաժառանգից և ռուսաց դեսպանութեան անդամներից: Գերմանական թագաժառանգի և Մեծ Իշխան Միխայել Նիկօլայեվիչի հանդիպումը կատարելապէս սրտանց էր: Նոյա Բարձրութիւնները գըրկվեցան և մի քանի անգամ համբուրվեցան և դրանից յետոյ միասին ուղևորվեցան ռուսաց դեսպանատունը: Պատգամաւորութեան հետ եղած զինուորները անդաւորված են Ալէքսանդրեան զօրանոցների մէջ: Մի քանի ժամանակից յետոյ Վիլհելմ կայսրը կալուգայի գունդի համազգեստով հասաւ ռուսաց դեսպանատունը և այցելեց Մեծ Իշխանին: Այնուհետև Մեծ Իշխանը փոխայցելութիւն գործեց: Պատգամաւորութեան մնացած անդամները նոյնպէս ընդունվեցան կայսրից և կայսրուհուց:

ԼՈՆԴՈՆ, 15 փետրվարի: Անցեալ գիշեր երկաթուղու Վիկտորիա կայարանի ապրանքների պահեստի մէջ ճայթիւն պատահեց, որի ժամանակ երկու մարդ վիրաւորված են: Ծածկոցի մի մասը օդը բարձրացաւ, պատուհանները ջարդված են և մօտակայ տները վնասված: Կարծում են, որ ճայթիւնը պատահել է դինամիտից, որ գտնվում

էր 100 գրվանքայ ապիտակ հաց և սատնում էր 5 րուբլ, այսօր պարզ է նրա տեղ ծախում է կարմիրը և ստանում 2 ր. 50 կ. այդպէս էլ մնացորդը ստանում է իր առաջվայ ծախսի կէսը, և հետևապար փողի պակաս ժամանակը առևտուրը աւելի քան կիսով չափ ընկնում է: Ներկայումս այդ մի և նոյն խաղը խաղացվում է և ծխախոտի գլխին. այն անհատը, որ առաջ ծխում էր հատը մի կոպէկանոց պապիրոս կամ գրվանքան 2 րուբլիանոց ծխախոտ, անկասկած այսօր գործ է ածում 2—3—ը մի կոպէկանոց պապիրոս և կամ գրվանքան 1 ր. 20 կօպէկանոց ծխախոտ և բացի այդ, ես գիտեմ մարդիկ, որոնք առաջ մի ծխախոտ մի անգամում ծխում և մնացածը դէն էին գցում, այժմ բացի այն որ քիչ են ծխում, այլ և մի անգամ ծխածից մնացածն էլ պահում են և երկրորդ ծխախոտի տեղ բանեցնում: Ուստի ծխախոտի առևտուրն էլ աւելի վատթար ընկնում է այդպիսի հանգամանքում. ապա ուրեմն ինչի վրա է հիմնվում պ. Նազարովը, ասելով որ իբր թէ ծխախոտը գործածողի համար անհրաժեշտ պիտոյք լինելով չը պէտք է ընկնէր: Կարծեմ մէջ բերած օրինակներս բաւական են պ. Նազարովին համոզելու իր սխալ դատողութեան մէջ:

Իսկ ես դարձեալ կրկնում եմ, որ չը նայելով այդ հանգամանքներին, ծխախոտի առևտուրը առայժմ համեմատաբար աւելի նախանձելի դրութեան մէջ է:

Ցետոյ պ. Նազարովը յայտնում է, որ իբր թէ ես իմ յօդուածում մեղադրել եմ ծխող հասարակութեանը, ասելով որ իբր թէ նա Բոստօվի ծխախոտ աւելի շատ է առնում, որովհետև վերջինս տեղական կլիմայի շնորհիւ դեղին գոյն է ունենում, իսկ մեր տեղականը կարմիր և հասարակութիւնն էլ կարծելով, որ դեղին ծխախոտը լաւ է կարմրից, առնում է Բէսարաբիայինը և Ղրիմինը, ուշ չը դարձնելով ծխախոտի համին, մինչդեռ մերը թէ իր հոտով և թէ համով գերազանցում է առաջիններից և այլն, և վերջը յայտնում է, որ այդ իմ ենթադրութիւնը բոլորովին սխալ է, որովհետև նախ՝ Բոստօվի գործարանները բանեցնում են մեծ մասամբ Կովկասի ծխախոտ և երկրորդ, որ Ղրիմի ծխախոտը գոյնով աւելի կարմիր է մեր տեղականից և իբրև փաստ վերջինիս, մէջ է բերում իր սեղանի վրա գտնված Բոստօվի Կուշնարեվի գործարանի և Թիֆլիսի Սալի-Օգլու գործարանի տասնական պապիրոսները:

Թէ պ. Նազարովը աղաւաղում է իմ ասածները, այդ երևում է նրանից, որ ես իմ յօդուածում ասած եմ միայն. «Ինկ եթէ շատերը (ուրեմն ոչ ամբողջ հասարակութիւնը) կարծում են, որ մեր տեղական ծխախոտի արատաբերութիւնը ցածր է իր տեսակով, այդ էլ անիրաւացի է: Այդպէս կարծողները հիմնվում են միայն նրա վրա, որ Բոստօվի, Թէոդոսիայի գործարանների ծխախոտ դեղին գոյն է ունենում, իսկ մեր տեղականը կարմիր և մինչև անգամ մուգ կարմիր, որը և համարում են իբր թէ տատր, ուշ չը դարձնելով ոչ նրա համին և ոչ էլ հոտին: Ցետոյ յիշելով որ Բոստօվի գործարանները բանեցնում են Բէսարաբիայի և Ղրիմի թերթաւոր ծխախոտ, որը տեղական կլիմայի և հողի շնորհիւ արտադրվում է դեղին գոյնով և այլն, աւելացրած եմ և որ վերջերումս ժողովուրդը հասկացել է այդ (այսինքն, որ մեր տեղականը, կարմիր գոյնով աւելի լաւ և առողջարար է) և եթէ այսօր ուշի ուշով քըննելու լինենք, կը տեսնենք, որ իսկ թամբաքու (և ոչ պապիրոս) գործածողը աւելի առնում է մեր տեղականը և հէնց խորը Ռուսաստանից էլ շատերը այստեղի «Սալի-Օղլու» գործարանից են տանել տալիս»: Ահա այս են իմ ասած խօսքերը, որոնցում, ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, ոչ մեղադրել եմ մեր ամբողջ և հէնց մի մաս ժողովրդին և ոչ էլ ասել եմ, որ վերջինս դեղին գոյնի պատճառով Բոստօվի խակ ծխախոտ աւելի է առնում:—Ուրեմն, էլ երկարացնելու հարկ չը կայ, ինք բստ ինքեան երևում է, որ պ. Նազարովը դիտմամբ յեղաշրջել է իմ խօսքերս և միտքս, միայն իր գրչին և պարապ ժամերին նիւթ տալու համար:—Իսկ ինչ վերաբերում է պ. Նազարովի ապացոյցին, թէ Ղրիմի և Բէսարաբիայի ծխախոտը կարմիր է մերից և իբրև փաստ բերում է իր սեղանի վրա գտնված Կուշնարեվի և Սալի-Օղլու պապիրոսները, այդ էլ պարզ ցոյց է տալիս պ. հեղինակի ծխախոտի մասին բոլորովին հասկացողութիւն չունենալը: Ես չեմ հերքում, գուցէ նրա մօտ եղած պապիրոսներից Կուշնարեվինը աւելի կարմիր գոյն ունեցած լինի, քան Սալի-Օղլունը, բայց մի և նոյն է, բայց միթէ 10, 25 կամ գուցէ 100 հատ պապիրոսով կարելի է հասկացողութիւն կազմել թէ գործարանի և թէ նրա թերթաւոր ծխախոտի գոյնի վրա:—Պ. Նազարովը հակախօսում է իմ ասածին, յայտնելով որ Բոստօվի գործարանները մեծ մասամբ բանեցնում են Կովկասի թերթաւոր ծխախոտ, իսկ Ղրիմի ծխախոտի կարմիր լինելը ապացուցանում է իր մօտ գտնված 10 հատ պապիրոսով: Արդեօք պ. Նազարովը հաստատ գիտէր, Կուշնարեվին «գակագ» էր լցրած այդ 10 հատ պապիրոսը, Ղրիմի կամ Բէսարաբա

էր ժամացոյցի մեքենայի հետ, որը արկղով պահ էր տուած պահեստում։

ԻՐԲԻՏ, 15 փետրվարի։ Սիբիրի ապրանքների մեծ մասը տօնավաճառումն լաւ վաճառվեցան, մանաւանդ ճրագուն, կովի իւղը, մեղրը, մեղրամոմը, խոզի միսը, մասամբ կաշիները և մեծ մասամբ մուշտակները։ Առևտրի վրայ շատ ազդեց Արևմտեան Սիբիրիայի և Արևելեան Սիբիրիայի մի քանի տեղերի ցանքերի վատութիւնը, նոյնպէս և անասունների հիւանդութիւնը հարաւային Սիբիրի մէջ։ Սիբիրի վաճառականները ռուսաց ապրանքներ պահանջում են անցեալ տարվայ քանակութեան քառորդը և մի քանիսը տասներորդ մասը, յետաձգելով նոյնպէս հին պարտքերը։ Ռուսաց վաճառականները ստիպված են առաջարկել իրանց ապրանքները Նիժնիի գներից պակաս, վճարքը երկարատև մասերով ընդունելով և բացի մի քանի նշանաւոր ֆիրմաներից առևտուրը հանդարտ է գնում։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 փետրվարի։ Ճաշի ժամանակ, որով սովորաբար վերջանում է Ս. Պետերբուրգի նահանգի ազնուականների իւրաքանչիւր երեքամեայ գործունէութիւնը, ազնուականների նոր ընտրած առաջնորդ կոմս Բոբրինսկի առաջարկեց ազնուականութեան կենացը, իբրև մի առաջաւոր դասակարգի, որը անխզելի կերպով կապված է գիւղացիների և զեմստվօների շահերի հետ և ազնւութեամբ կատարում իր պարտականութիւնները, որը գահի անսասան և անդրդուելի նեցուկն է։ Կոմսը վերջացրեց կենացը հետևեալ խօսքերով. "Այս բաժակով խմում եմ բոլոր ազնուականների կենացը սկսելով Ռուսաց Թագաւորից, որ առաջին ազնուականն է և վերջացնելով ձեզանից վերջինով։ Կեցցէ Ռուսաց ազնուականութիւնը„։ Երէկ զինուորական-բժշկական գլխաւոր վարչութեան բնակարանի մէջ տօնվեցաւ Լէյբ-մեդիկ Կարելի բժշկական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը։ Մաղթանքից յետոյ Կիևի միտրոպօլիտ Պլատոն դիմեց յոբելեարին մի ճառով, իսկ զինուորական-բժշկական վարչութեան գլխաւոր կառավարիչ Բուգինսկի կարդաց Բարձրագոյն հրամանը յոբելեարին Ալէքսանդր Նեվսկու բրիլեանտէ նշաններ ընծայելու մասին։ Այնուհետև կարդացվեցան Թագաւոր Կայսրի և Մեծ Իշխանուհի Եկատերինա Միխայլովնայի արքայագրերը, բազմաթիւ ուղերձներ և շնորհաւորական հեռագիրներ։ Շնորհաւորութիւններին յոբելեարը համեստութեամբ պատասխանեց, որ իր աջողութիւններով նա պարտական է գլխաւորապէս գիտնական իշխանութիւնների համակրութեանը, ընկեր բժիշկների աշխատանքներին և առողջապահական միջոցներին։ Երէկ Կիրիլ և Մեֆօդիի լուսաւորիչների հազարամեակին դումայի մեծ դահլիճի մէջ Մոսկվայի միտրոպօլիտի նախագահութեամբ կայացաւ սլավեան բարեգործական ընկերութեան տարեկան հանդիսաւոր ժողովը։ Հաշիւը կարդալուց յետոյ Մոսկվայի միտրոպօլիտը հոգևորական գեղեցիկ ճառ արտասանեց, որով հրաւիրում էր ներկայ եղողներին և առհասարակ ռուսներին բարեգործել սլավեան հալածված ժողովուրդների համար։ Այդ ճառի հետևանքը մի աջող սատարութիւն էր յօգուտ գալիցիական ընտանիքների, որոնք այժմ դժբաղդութեան մէջ են։ Հանդէսը վերջացաւ հոգևոր երգեցողութեամբ։ "Новое Время„ լրագիրը հերքում է լուրը մեծ պասի երեք շաբաթների ընթացքում ռուսաց դրամատիկական և օպերայի ներկայացումների թոյլ տալու մասին։

ԲԵՐԼԻՆ, 16 փետրվարի։ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկոլայեվիչ երէկ դարձեալ այցելեց մի քանի իշխանների և իշխանուհիների, նոյնպէս Ֆէլդմարշալ Մոլտկէին, մինիստրներին և դեսպաններին, ժամի 5-ին ճաշեց կայսրի մօտ, իսկ երեկոյեան ներկայ էր պալատական բալին։ Պատգամաւորութեան պաշտօնական ընդունելութիւնը այսօր կը կայանայ։

ԿԱՅԻՐԷ, 16 փետրվարի։ Եգուց ուղևորվում են Ասուան մի քանի եգիպտական բատալիոններ անգլիական օֆիցերների հրամանատարութեամբ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 փետրվարի։ Այսօր վախճանվեցաւ Միացեալ Նահանգների դեսպան Գունտ։

ԲԵՐԼԻՆ, 15 փետրվարի։ Այսօր կէս օրից յետոյ գերմանական կայսրը շրջապատված թագաժառանգով, թագաւորական տան իշխաններով, որոնք գէորգեան խաչեր ունէին, կոմս Մոլտկէով, գեներալ ադիւտանտ Իֆզլիգելով և ադիւտանտներով ընդունեց ռուսաց պատգամաւորութիւնը։ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկոլայեվիչ յանձնեց Վիլհելմ կայսրին Ռուսաց կայսրի շնորհաւորութիւնները և յանձնեց Նորին Մեծութեան նամակը բրիլեանտներով ծածկված ֆէլդմարշալական գաւազանի հետ, իսկ Կալուգայի գունդի հրամանատարը գունդից կայսրին մի ընծայ ներկայացրեց գէորգեան խաչի ձևով։ Կայսրը շնորհեց գեներալ Գուրկոյին կարմիր Արծուի շքանշանը առաջին կարգի, կոմս Շուվալովին ծխախոտի տուփ պատկերով, իշխան Օբոլենսկուն Թագի շքանշանը առաջին կարգի, Կալուգայի գունդի փոխգնդապետ Կօրսակովին կարմիր արծուի շքանշանը երկրորդ կարգի բրիլեանտներով։ Ռուսաց պատգամաւորութեան ֆէլդֆէբէլ, երկու փոխավարներ և ունտեր-օֆիցերներ ստացան շքանշաններ։ Այսօր Վիլհելմ կայսրի մօտ հանդիսաւոր ճաշ կայ, որին հրաւիրված են, պրուսական կայսերական տան բոլոր անդամները, ռուսաց պատգամաւորութիւնը և դեսպանութիւնը, պրուսական գէորգեան կավալէրները և մինիստրները։

ԴԱՐՄՇՏԱՏ, 16 փետրվարի։ Պաշտօնապէս յայտնված է 1864 թուականին ծնված իշխանուհի Հէսսէն Դարմշտատի Ելիսավէտի նշանադրութիւնը Մեծ Իշխան Սերգէյի Ալէքսանդրովիչի հետ։

ԿԱՅԻՐԷ, 16 փետրվարի։ Անգլիացիները Տրինկիտատից 4 մղոն առաջ գնացին և գրաւեցին այնտեղ գտնված նաւահանգիստը։ Թշնամին փախաւ։ Հինգշաբթի անգլիացիները կուղևորվեն դէպի Էլտեբու, որտեղ պատերազմի են սպասում։ Սուակիմ հասած շոգենաւի կապիտանը հրաժարվեցաւ Տրինկիտատ ուղևորվելուց։ Գիւյետ նրան կալանաւորեց և նաև հրամանատարութիւնը յանձնեց անգլիացի լէյտենանտներին։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 փետրվարի։ Փետրվարի 14-ին Անիչկօվ պալատի մէջ բալ կար, որին ներկայ էին Բարձրագոյն անձինք և 260 հիւրեր։ Սենատոր տայնի սովետնիկ Բուասովսկի յիսնամեայ հաւատարիմ ծառայութեան համար վարձատրված է դէյստվիտելնի տայնի սովետնիկի կոչումով։ Երէկ իշխան Օրլօվ ուղևորվեցաւ Փարիզ իր հաւատարմաթղթերը յանձնելու համար։ Մինսկի նախկին առաջնորդ Անտօնի Զուբկօ վախճանվեցաւ Կովնոյի նահանգի Պօժայսկի վանքի մէջ։ "Новое Время" լրագիրը չափազանց համակրական յօդուած է նուիրում Վիլհելմ կայսրին գէորգեան շքանշան նուիրելու 75 ամեակին։ Լրագիրը ասում է. „Եղբայրական զինակից դաշնակցութիւնները, ինչպէս Ռուսաստանի և Պրուսիայի դաշնակցութիւնն է, օրինակ չունեն պատմութեան մէջ։ Այդ բանին շատ նպաստեց Կայսր Նիկոլայի ասպետական բնաւորութիւնը։ Բայց արդարութիւնը պահանջում է ասել, որ իր հաստատութեամբ այդ դաշնակցութիւնը պարտական է նոյնպէս Վիլհելմ կայսրի ազնիւ և բարձր բնաւորութեանը։ Վերջինը միշտ հաւատարիմ է մնացել երախտագիտութեան տպաւորութիւններին և նրա զգացմունքները դէպի այն երկրի թագաւորները, որ մի անգամ օգնեց Պրուսիային Եւրոպայի մէջ պատուաւոր դիրք պահպանել, ամենևին չը փոխվեցան, երբ նա դարձաւ Եւրոպայի հզօր պետութեան թագաւոր։ Միջազգային իրաւունքի ժամանակակից թէօրիան առաջնակարգ նշանակութիւն չէ տալիս թագաւորների ազգականական և բարեկամական զգացմունքներին, բայց պէտք է յուսալ, որ Վիլհելմ կայսրի յաջորդների ժամանակն էլ նրա բարեկամութիւնը դէպի Ռուսաստանը բարի և փրկարար յիշողութիւն կը լինի դժուարութիւնների ժամանակ։„ Լրագիրները նոյնպէս ողջունում են գերմանական մամուլի հաղորդութիւնները, որ ռուսաց սահմանի վրա գտնված պրուսական զօրքերի թուի մեծացնելը առաջուց նախագծված չափով չի կատարվի։ Այսօր առաւօտ հիմնադրվեցան երկու շոգենաւեր, որոնք արժեն $2^1/_2$ միլիոն։ Հիմնադրութեան ներկայ էր Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրովիչ։ Շոգենաւերը կառուցանում է կապիտան Լէօնտիեվ։ Շինութիւնը կատարվում է ֆրանս-ռուսական ընկերութեան միջոցներով։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 16 փետրվարի։ Ռուսաց դեսպանը կարդաց Միացեալ Նահանգների նախագահին Գիրսի հեռագիրը, որով Ռուսաց կայսրի ցաւակցութիւնն է յայտնվում ամերիկական դեսպան Գունտի մահուան առիթով։ Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց այդ համակրութեան համար։

ԲԵՐԼԻՆ, 16 փետրվարի։ Հանդիսաւոր ճաշից առաջ Վիլհելմ կայսրը շնորհեց Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկոլաեվիչին Սև Արծուի շղթան։ Ճաշի ժամանակ կայսրը կրում էր Կալուգայի գունդի համազգեստը։ Մեծ Իշխանը նստած էր կայսրի և կայսրուհու մէջ տեղը, իր դէմ ունենալով Մոլտկէին, որի մօտ նստած էին Գուրկօ և Շուվալով։ Կայսրը ֆրանսերէն առաջարկեց հետևեալ կենացը. „Ես շատ ուրախ եմ, որ կարող եմ ասել Ձեր Բարձրութեանը թէ, որքան ես զգածված եմ Նորին Մեծութեան ուշադրութեամբ, որը յիշեց ինձ այն օրվայ տարեդարձի առիթով, երբ ինձ շնորհվեցաւ գէորգեան խաչը ռուսաց պատերազմներին մասնակցելու համար գլխաւորապէս Կալուգայի գունդի շարքերում։ Ցանկանում եմ, որ Ձեր Բարձրութիւնը և ձեզ ուղեկցող օֆիցերները յայտնէք կայսրին իմ շնորհակալութեան զգացմունքները։ Խմում եմ Նորին Մեծութեան Ռուսաց կայսրի կենացը։ Այդ կենացից յետոյ երաժշտութիւնը կատարեց ռուսաց հիմն և նրանից յետոյ Մեծ Իշխանը առաջարկեց Վիլհելմ կայսրի

ծիայի խակական ծխախոտից պատրաստելու, ուստի և համարձակօրէն ապացոյց է բերում, իբրև օրինակ. երբ այդ Բէսարաբիայի ծխախոտ է հաշւում, ապա ուր գնաց այն գործարանների (մեծ մասամբ Կովկասի ծխախոտ) բանեցրածը։—Թող պարոնը պատասխանէ։—Եւ ի յաւելումն դրանց, եթէ պ. Նազարովը տեղեակ է գործարաններին, ինչու միայն իր մօտ գտնված պապիրոսների վրա է հիմնում իր դատողութիւնը, մինթէ գործարաններում քիչ հաստատական փաստեր կը գտնվէին, եթէ ասածը, արդարև, իրաւ լինէր։ Ինչու, ասացէք խնդրեմ, թողնել ծայրահեղ հակերով ծխախոտը, որ կարող էր անվիճելի ապացոյց լինել իր ասելիքի տեսակին, և հիմնվել արդիւնագործված պապիրոսների վրա, որը բացի այն, որ գործարանում քանի քանի տեղերի ընկնելից է արդիւնաբերվում, այլ և կարող էր ծախողի մագազինի պահարաններից որ և է անկիւնում տարիներով մնացած, այրված և գոյնը կորցրած, սևացած լինել։—Եթէ պ. Նազարովը կասկածում էր իմ ասածների իսկութեան մէջ, թող գար և ես անձնայն պատրաստակամութեամբ կը տանէի, ցոյց կը տայի թէ գործարանների արտադրութիւնը և թէ հակերով դարսած ծխախոտները։ Հէնց այժմ էլ պատրաստ եմ այդ անելու.

Ապա պ. Նազարովը մէջ բերելով իմ խօսքերը, թէ ծխող հասարակութիւնը հրապուրվում է Ռուսաստանի պապիրոսներով (իմ ասածս եղած է. «բայց ճշմարիտ է և այն, որ այժմ Թիֆլիսում Ռուսաստանի պապիրոսներ աւելի են ծախվում») նրանց գեղեցիկ նկարներով զարդարված կարոբկաների պատճառաւ, մինչդեռ մեր տեղական գործարանները փոխանակ կարոբկաների վրա աւելորդ ծախքեր անելու՝ լաւ են համարում հասարակ փաթեթների մէջ դնել պապիրոսները և մի կոպ. պակաս գին նշանակել, խնայելով ժողովրդի աւել տուած մի կոպ.—հարկաւոր է համարել նկատել, որ նախ մեր տեղական պապիրոսները գնվում են ոչ թէ կարոբկաների, այլ թղթէ հասարակ պաչկաների մէջ, և երկրորդ՝ որ այդ դէպքում ոչ թէ ժողովրդի գրպանին խնայելն է դեր խաղում, այլ նոյն մեր տեղական գործարանատէրերի իւրաքանչիւր կոպէկի համար դողդողող ձեռքերը և իբրև ապացոյց մի հարց է առաջարկում, որ եթէ ժողովրդի կոպէկները խնայելով տեղական արդիւնաբերած ծխախոտը (պապիրոսը) փաթաթեն ոչ թէ հասարակ թղթերի, այլ կաղամբի տերևների կամ փայտի մէջ և գինը էլ մի կոպ. պակաս նշանակեն, արդեօք ծխող ժողովուրդը կը դառնայ դէպի մեր տեղական պապիրոսները և այդպիսով կանխի Ռուսաստանի պապիրոսների Կովկասում այդքան քանակութեամբ վաճառվելու առաջը։ (Հիանալի ապացոյց... ուրեմն դրանով ապացուցվեցաւ, որ պապիրոսների գները մի կոպ. պակասացնելն գործարանատէրերի իւրաքանչիւր կոպէկի վրա դողդողող ձեռքերն են պատճառ...։)։

Հէնց պ. Նազարովի վերև յիշած իմ ասած խօսքերից ինչպէս երևում է, որ ես չեմ յիշած, թէ մեր տեղական պապիրոսները գնվում են կարոբկաների մէջ, թէև հէնց այդպէս էլ անվում է այժմ, այլ իմ ասածս է, թէ հաւելի լաւ են համարում փոխանակ կարոբկաների վրա աւելորդ ծախքեր անելու, դնել հասարակ փաթեթների (կարծեմ փաթեթ այդ դէպքում պարզ հասկացվում է թղթէ պաչկա և ոչ կարոբկա) մէջ։ Իսկ ինչ վերաբերում է պ. Նազարովի, իբրև ապացուցութիւն իւր ասածների, ինձ տված հարցին, պէտք խոստովանվեմ, որ դրանից ոչինչ չը հասկացայ. դրանով միայն ապացուցվեց այն, որ մեր ժողովուրդը (թէև իմ կարծիքով մի մասը) իրաւ որ հրապուրվում է գեղեցիկ կարոբկաներով. թէև գինը մի կոպ. աւելի լինի և ապրանքն էլ նոյնքան ցածր, բայց գործարանատէրերի դողդողող ձեռքերի մասին—ոչինչ։ Ուստի մեզ մնում է միայն հասկացնել պ. Նազարովին, որ եթէ արդարև մեր գործարանատէրերի ձեռքերն դողդողային կոպէկների համար, նրանք երբէք 10 հատ պապիրոսի գինը Ռուսաստանից մի կոպ. պակաս չէին նշանակի, որ օրական արդիւնագործութեան վրա կանէ—50—100 ր.։ Չէ որ մի կոպ. պակաս գին նշանակելով, նրանք կորցնում են մի զգալի գումար. եթէ դողդողող լինէին (թէև կայ բացառապէս ժլատը), ուրեմն նրանք էլ կը ծախէին 10 հատը 6 կոպ. խնայելով կարոբկաների վրա ծախքեր անել։ Այդ հարցը առաւելապէս անտեղի և անյարմար է այն պատճառով, որ իմ ասածից երբէք այն չէ դուրս գալիս, որ եթէ պակաս գին նշանակվի, դրանով կառնվի Ռուսաստանի պապիրոսների այստեղ մեծ քանակութեամբ ծախվելու առաջը, այլ ընդհակառակն, պարզ հասկացվում է, որ առայժմ մեր պապիրոս քաշող ժողովրդի մեծ մասը նշանակութիւն է տալիս արտաքին գեղեցկութեան, ուստի և հարկաւոր է, որ մերայինք էլ աշխատեն արտաքին գեղեցկութեամբ զարդարել իրանց արդիւնագործութիւնը, յայնժամ, անկասկած, մեր տեղականն էլ աւելի կը ծախվէր, նրանց ապրանքի յաջողութիւնն այժմեանից էլ առաւել լինի։

(Կը շարունակվի)

կենացը։ Երեկոյեան կայսրը իր Բարձր Հիւրի հետ գնացին օպերա, որի վերջանալուց յետոյ Մեծ իշխանը գերմանական Թագաժառանգի հետ գնացին պալատը ընտանեկան ընթրիքի։ Այսօր Մեծ իշխանը կայսրի հետ նախաճաշեց Թագաժառանգի մօտ, որի մօտ նոյնպէս ճաշեց։ Երեկոյ կանցկացնի կայսրի և կայսրուհու մօտ և այսօր կուղևորվի Շտուտգարտ։

ԿԱՅԻՐԷ, 16 փետրվարի։ Անգլիացիները մտադիր են միայն պաշտպանել Սուակիմ։ իսկ յարձակողական գործողութիւններ ապստամբների դէմ դեռ ևս ենթադրված չեն։

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԷՅ ԱՌԱՋԻՆ ՀՈՒՆՋԻ այս տարի չափազանց **ԳՈՅՆԱՒՈՐ ԵՒ ՀՈՏԱՒԷՏ**։ Այդ թէյից ստացված է **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** մէջ 50,000 **ՖՈՒՆՏ** և ծախվում է 25% ԷԺԱՆ քան թէ ուրիշ տեղ, այսինքն լաւ ԿՕՆԳՕ թէյ 1 ր. 10 կ. մինչև 1 ր. 20 կ., շատ լաւ ԿՕՆՖԱ թէյ 1 ր. 40 կ., գերազանց ՄՕՆԻՆԳ թէյ 1 ր. 60 կ. (այս թէյը ամեն տեղ ծախվում է 2 ր. և 2 ր. 50 կ.), ԿԱՄԱՌԻ թէյ 1 ր. 80 կ. և ամենալաւ ՖՈՒ-ՉԷ-ՖՈՒ թէյ 2 ր. Փունտը քաշը առանց թղթի։ Նոյն տեղը սովորաբար լինում է 500 ՆՐԿԱԹԷ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ 6 ր.—60 ր.։ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՂ մազերի համար։ Երկաթէ ԳՐԻՉՆԵՐ ամբողջ կովկասի համար, շօկօլադ ՖՐԱՅ, շէֆիլդի ԴԱՆԱԿՆԵՐ, հրացաններ ԴԱՌԻ, րէվօլվերներ ՎԷԲԼԻ, ԲԱՐՆԷԲԻԻ թամբեր, ՇՎԱՐՑԻ ալբոմներ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԸ գտնվում է Թիֆլիսի մէջ, Դվօրցովի փողոցի վրա Արծրունու գալլէրէում №№ 156 57, 158, 159, 160։ Նոյն տեղը մեծ քանակութեամբ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ և տղամարդկանց մահճակալներ 25% էժան քան թէ ուրիշ տեղ 10% էլ զիջումն։ 9—100

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՅԷՆԻ ԿՏԱԿԸ

ՎԷՊԵՐ

ՁԱԽԵՐ-ՄԱԶՕԽԻ

Թարգմանեց

ՐԱՖՖԻ

ԳԻՆՆ Է 1 ՌՈՒԲԼ 20 ԿՕՊ.

Թիֆլիսում վաճառվում է

«Մշակի» խմբագրատանը—«Կենտրոնական գրավաճառանոցում»— «Կովկասեան գրավաճառանոցում» —Գ. Շահվերդեանի պավիլիօնում։

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել թարգմանչին այս հասցէով.

Въ ТИФЛИСЪ. Редакція „Мшакъ“.

РАФФИ.

15—30

ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ որ հիմնված է կենդանիների հովանաւորութեան ընկերութենից գտնվում է Սաղի վրա, Գվրիտի-շվիլիի տանը։ Հիւանդները ընդունվում են ամեն օր առաւօտեան 10—12 ժամը։

Խորհուրդի և դեղատոմսի վճարը 20 կ., իսկ դեղերը այն գնով, որով ձեռք է բերում հիւանդանոցը։ Աղքատները այդ բոլորը ձրի են ստանում։ Առողջ կենդանուն քննելու համար 1 րուբլ է վերցվում։ Հիւանդ անասուններին ընդունում են հետևեալ անասնաբոյժները. Շէյն-Ֆօգէլ երկուշաբթի, Ժիտօվսկի երեքշաբթի, Ֆիլիմօնով չորեքշաբթի, Բալօտով հինգշաբթի Ալտինսօն ուրբաթ, Մէշչէրսկի շաբաթ և Վավիլօվսկի կիրակի։ Վերջին անասնաբոյժը ապրում է հիւանդանոցի մէջ։

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՎԱՐԺՈՒՀԻ, որ գիտենայ ֆրանսերէն, ռուսերէն լեզուներ և մուզիկա, գաւառ գնալու պայմանով։ Հասցէն զջմանալ Շահվէրդովի գործակալութեան մէջ։ 2—2

„ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ“ խմբագրութիւնը պատիւ ունի ծանօթացնել հայ հասարակութեանը, որ ներկայ փետրվար ամսից կը շարունակուի „ՎԱՐԺԱՐԱՆ“ ամսագրի հրատարակութիւնը և լոյս կը տեսնի նրա № 3 նոյն ուղղութեամբ և դիրքով և նոյն աշխատակիցների օգնութեամբ. ուստի հրաւիրում է ցանկացողներին բաժանորդ գրուելու դիմել Թիֆլիս խմբագրութեան քարտուղար պ. Գ. Շահբուդաղեանին հետևեալ հասցէով Въ Тифлисъ. Въ редакцію журнала „ВАРЖАРАНЪ“ Абасъ-Абатская площадь, домъ № 8, секретарю редакціи Григорію Шахъ-Будагянцу. կամ Тифлисъ, депо лампъ Цатурова.

Տարեկան բաժանորդագինն է ՀԻՆԳ ռուբլի կանխիկ։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ։ „ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ“ հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր և յունվար ամիսների լոյս չը տեսած համարների փոխարէն խմբագրութիւնը խոստանում է տալ իր բաժանորդներին կամ մի ընթերցանութեան նոր գիրք, կամ նոյն ամիսների չափին համապատասխան մի համար յունիս ամսին։

Խմբագիր-հրատարակիչ Ն. Խոսրովեանց 2—3

СЪ 1-ГО ЯНВАРЯ 1884 ГОДА

ВЪ ТИФЛИСѢ ИЗДАЕТСЯ

новая ежедневная (350 нумеровъ въ годъ) литературно-политическая газета

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

подъ редакціею А. В. Степанова (бывш. редакторъ „Юридическаго Обозрѣнія“).

Объемъ газеты—печатный листъ средняго формата; программа—общая всѣмъ литературно-политическимъ ежедневнымъ изданіямъ.

Подписная цѣна съ пересылкою и доставкою: на годъ—**10** руб.; на **6** мѣсяц. —**6** р., на на **3** мѣс.—**3** р. **50** к., на **1** мѣс. **1** р. **5** к.

Подписка (городская и иногородная) и объявленія (по 5 к. за **строку петита**) принимаются въ Тифиисѣ исключительно **въ Газетномъ Агентствѣ В. Шавердова, въ С.-Петербургѣ-же и Москвѣ**—въ книжныхъ магазинахъ „**Новаго Времени**“.

Временное (до 15-го декабря) помѣщеніе редакціи: Давидовская ул., д. Кана квартира нова, редактора.

За газетой обезпечено **постоянное сотрудничество: кн. К. А. Бебутова, Вс. М Гаршина, П. А. Измайлова, С. Н. Кривенко, Н. Я. Николадзе, П. А Опочинина, А. Н Плещеева, И. Ф. Тхоржевскаго, Гл. И. Успенскаго, Н. А. Шаврова.**

КАВКАЗСКІЙ АДРЕСЪ КАЛЕНДАРЬ

Съ картою Кавказа продается во всѣхъ книжныхъ магазинахъ Тифлиса по 1 р. 50 к. За пересылку во всѣ города имперіи по 25 коп.

5—5

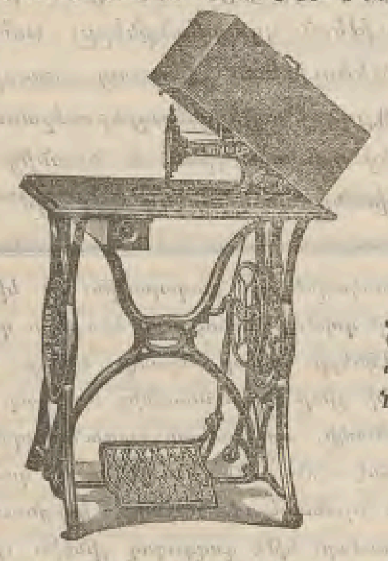

ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Զ Ի Ն Գ Ե Ր

Ն Ի Ւ-Ի Օ Ր Կ Ի Մ Է Ջ

ԿԱՐԵՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻ ԱՄԵՆԱԸՆԴԱՐՁԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ։

Ծախւում է ամենալաւ համարված կարեմեքենաներ նպատող նոր գործիքներով և նոր պատուանդաններով, որոնք պահպանում են փչանալուց, գործելու ժամանակ աղմուկ չեն հանում և թեթև ընթացք ունեն աշխատանքի ժամանակ, այնպէս որ ամենաթոյլ և ծեր մարդիկ կարող են նրանց կառավարել առանց ոյժերը սպառելու։ Ծախված

ԿԷՍ ՄԻԼԻՕՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻՑ ԱՒԵԼԻ ՏԱՐՎԱՅ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ։

Այս իրողութիւնը ամենալաւ ապացոյց է Զինգերի կարեմեքենաների համար։

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ. Զինգերի իսկական կարեմեքենաները մեծ վարկ ունեն, որովհետև իրանց գերեցիկ յատկութիւններով ամենքին զմայլեցնում են և այդ պատճառով ուրիշ գործարանները նրանց կեղծում են և ծախսում են Զինգերի իսկական կարեմեքենաների տեղ։ Զգուշացնում եմ ձեզ, որ Զինգերի իսկական իւրաքանչիւր կարեմեքենան The Singer Manufacturing C-o ֆիրմայից ունի գործարանի դրօշմներ մեքենայի կօթի և մամուլի վրա. The Singer Manufacturing C-o

Գ. ՆԷՑԴԼԻՆԳԵՐ, ԹԻՖԼԻՍ ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՓՈՂՈՑ, ՏՈՒՆ ՄԻՐԻՄԱՆՕՎԻ

ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ Թօլէցէյսկայա փողոց, տուն Թերզի-Օղլի։
ՔՈՒԹԱՅԻՍԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Շնէյդերի։
ԲԱԳՈՒԻ մէջ Միխայլօվսկայա փողոց, տուն Միրզա-Աւագովի։
Իւրաքանչիւրին մէջոց տալու համար ձեռք բերել Զինգերի ամենօգտակար և իսկական կարեմեքենան կարելի է գնել փոքր մասերով, այսինքն շաբաթական 1 ր. 50 կ. վճարելով առանց իսկական գինը բարձրացնելու։ Հնացած մեքենաները խանութը փոփոխում է։

38—50 (1)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 17 Февраля 1884 года. Типографія Канцеляріи Главнокач. Гражд. час., Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.